

כל זה כדי לסלק קושיא מרשב"י היאך אמר הטוב שבגויים הרוג אפילו כעצה טובה והלא אסור להורידם לבור. אבל לפרש דבריו שבשעת מלחמה יש חיוב להרוג בידים את כל הטובים שבגויים ולהורות כן להלכה לא נמצא כן בפוסקים, כי אפילו תפרשו בתוספות או ברמב"ם שאין מצוה להורידם קאמר וכדעת הש"ך ואם כן בשעת מלחמה יש מצוה, עדיין מיירי בהורדה וסיבוב מיתתם שהוא גרמא ואילו הטוב שבגויים הרוג משמע אפילו בידים, ודברי הסמ"ע בחושן משפט סימן תכ"ה סעיף קטן י"ח אינם מכוונים כזה. וכן בכנסת הגדולה שהבאתם דקדק לכתוב שבשעת מלחמה מצוה להורידם לבור ולא כתב שהורגים אותם בידים.

ולא נשארו אלא דיני מלחמה והרגתם כל זכר וכו' והארכתם בזה. לע"ד אין ראוי להאריך כי הלכה ואין מורים כן בימינו, שבשלמא אם אולי יעשו כן יחידים על דעת עצמם ובחום הקרב אבל להורות ולקבוע מדיניות להרוג גם את מי שאינו נלחם בנו אין לך גורם סכנה לכלל ישראל יותר מזה, ומקרא מלא הוא שאמר יעקב ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי עכ"ל אף על פי שבניו עשו כהלכה. ועוד שהוא חילול ה' בעיני האומות ודוחה אפילו לא תעשה

של לא תחיה כל נשמה כמו שמבואר אצל הגבעונים וכתבתי בזה במאמר שם בענין הריגת מחבל כפות [להלן מאמר ד אות ז]. ועוד לפי מה שחילקתי בבני בנים חלק ב' מאמר ג' בין מלחמות רשות ומצוה לבין עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם שהרמב"ם בהלכות מלכים פרק ה' אינו קורא לה בשם מלחמה ואין בה השפלת האויב ולא קריאה לשלום עי"ש הוא הדין והרגתם כל זכר אינו חיוב במלחמת הגנה, ורוב מלחמות ישראל היום הן כן. ולענין מלחמת רשות וחובה וכיבוש הארץ עיין בבני בנים חלק א' סימן מ"ג אות ו' וז' ובחלק ב' סימן מ"ב. ובזה נסתר מה שהבאתם ממסכת ערוכין דף מ"ה עמוד א', כי בודאי עזרת ישראל מיד צר אינה מותנית בהכרות מלחמה ומלך וסנהדרין אבל גם אין בה שאר עניני מלחמה זולת מה שדרוש להצלחה. וראיה מספר שופטים פרק ח' שגדעון הביס את מדין ובני קדם ותפס את זבח וצלמנע מלכי מדין ושמע שהם הרגו את אחיו ואמר להם לו החיתם אותם לא הרגתי אתכם עכ"ל והלא והרגתם כל זכר כתיב והמפרשים נדחקו בזה עיין במלבי"ם, אלא כיון שנלחם לשם עזרת ישראל מיד צר והצליח לא היה חייב להרגם. ומפני כל אלה קבלו שכר על הפרישה.

יהודה הרצל הנקין

## סימן מא

### עוד באיסור הריגת גוי

ב"ה, י"ב אדר"א' תשנ"ה

לרב אחר

נקרא גם איסי בן עקיבא או עקיבא כמו שאמרו במסכת פסחים דף קי"ג עמוד ב' והם הם דבריו שבמכילתא ומפורש שמירי בגוי. וחשבתי להמליץ בעד דעת כבודו כי התחלת משנת ר' אליעזר היא אבל ההורג את (הגר) [הגוי] קודם מתן תורה הרי זה נהרג בבית דין וכו' עכ"ל וכבודו יטעון שאין להגיה גוי במקום גר אלא מיירי בגר תושב, וירויה מזה לפרש את סיום משנת ר' אליעזר שם וז"ל וגם כשהיינו בארצינו לא היינו ממתים אותו אלא דינו בדיני שמים עכ"ל דהכי קאמר שגם כשהיו רוב תושביה עליה והיה היובל נוהג והיו מקבלים גר תושב לא היינו ממתים מי שהרג גר תושב. אבל

טרם קבלתי חוברתו, ובינתים קבל העתק מכתב ששלחתי למחברי חוברת אחרת [בסימן הקודם] וכו' תשובה גם לחלק מדבריו. יסוד כבודו הוא שאין איסור תורה בהריגת גוי ושהמכילתא בפרשת משפטים מיירי בגר תושב, ברם זה נסתר ממשנת רבי אליעזר פרק ט' הובא בתורה שלמה שם ונקרא גם מדרש ל"ב מדות, וז"ל על רעהו ולא על הגוי איסי בן יהודה אומר לא שההורג את הגוי פטור אלא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים עכ"ל ואיסי בן יהודה

והנה כבודו העמיק בדברים אלה והעיר הערות רבות\* ויישר כוחו. אתיחס לרובן לפי הסדר. בלשון המכילתא תחת שהוחמרו הוקלו עכ"ל פרש בזית רענן בתמיה וכי היאך יהיה אסור קודם מתן תורה ומותר אחר כך, ובמשך חכמה פרש בניחותא שאף שנשאר איסור תורה להרוג גוי מכל מקום דם ישראל חמור יותר ולכן ההורג גוי נפטר ממיתת בית דין, ואני פרשתי בניחותא שכיון שהתורה החמירה על ישראל לאסרם בהרבה איסורים תמורת זה הקלה בעונש הריגת גוי. וכבודו הקשה היכן נמצא המלה תחת במובן שכזה, ברם "תחת ש" זהה לתחת אשר שענינו תמורה כמו בפנחס תחת אשר קנא לה' אלקיו עכ"ל ובדברים פרק כ"ח תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך וגו' ועבדת את אויביך עכ"ל והובא כמה פעמים במכילתא פרשת יתרו במסכתא דחודש, ואדרבה לא נמצא במכילתא לשון תחת בתמיה וגם לא במובנו של המשך חכמה של נתינת טעם. ומה שהעיר כבודו שבמכילתא היה צריך לאמר תחת שהוחמרו הוקלנו עכ"ל כמו בהתחלה שם קודם מתן תורה היינו מוזהרין וכו' עכ"ל קשה גם לשאר הפרושים.

ובתוספתא עבודה זרה פרק ט' הלכה ב', אפילו לדבריו שנשנית קודם שגזר רבן גמליאל על גזל הגוי היינו הך כי סוף סוף יש שנוי בין הלשון בגזל הגוי שמותר לבין הלשון בהריגת הגוי שפטור ומשמע אבל אסור. וכתבתי שאפילו אם גזל הגוי אסור מדרבנן שייך לכתוב בו מותר כיון שהתוספתא מיירי בדין תורה וכך נמי בהריגת גוי אילו היתה מותרת מן התורה היתה לתוספתא לכתוב מותר גם אם אסורה מדרבנן, אבל כל שכן אם גזל הגוי עדיין לא נאסר כלל והוא הדין אם הברייתא אין מורידין עדיין לא נשנתה.

בדברי התוספות במסכת עבודה זרה דף כ"ז כתבתי למחברי החוברת שמיירי בהורדה לבזר אבל לא בהריגה בידים. ולא שייך לאמר על גוי גברא קטילא דודאי ייגמר דינו למיתה כסברת כבודו, כי כל שלא נידון אסור להרגו ומה שבקל אפשר לדון אינו ענין לגברא קטילא ודברי התוספות במסכת מכות דף ה' עמוד א' אינם ענין לזה. ויש להעיר, הגמ' ו

זה אינו, כי במשנת ר' אליעזר נכתב גוי פעמיים וגר פעם אחת ונצטרך להגיה פעמיים, וגם ממקומו הוא מוכרח כי אי אפשר לאמר שקודם מתן תורה ההורג את הגר נהרג כי מה ענין גר תושב לקודם מתן תורה, והסיום וגם כשהיינו בארצינו וכו' עכ"ל אינו מהמכילתא אלא היא הוספה מאוחרת ופרושו שאף כשהיינו שולטים בארצינו ודנים דיני נפשות לא היינו ממתים את מי שהרג גוי. וגם במכילתא מוכח שמייירי בגוי, כי על הכתוב וכי יזיד איש על רעהו דדשו איש להביא את האחרים וכו' רעהו להוציא את אחרים עכ"ל ועל הכתוב וכי יגוף שור איש את שור רעהו דרשו שור איש להביא שור של אחרים וכו' [שור] רעהו להוציא שור של נכרי שור של כותי שור של גר תושב עכ"ל ואין מקום לחלק בין שני המדרשים של לשון רעהו אלא אחרים היינו נכרי וכותי וגר תושב. ודיוק המכילתא כך הוא שכיון שרעהו הוא בלשון יחיד היה ראוי לאמר רעהו להוציא את האחר ומזהו אחרים בלשון רבים אלא פרושו גם נכרי וגם כותי וגם גר תושב, והוא הדין ההורג אחרים שדינו מסור לשמים לדעת המכילתא כולל את כולם וכן במסכת סנהדרין דף נ"ב עמוד ב' אשת רעהו פרט לאשת אחרים עכ"ל כולל את כולם. ואפילו תאמר שלשון אחרים אינו כולל את כולם יש לפרשו בגוי ולא בגר תושב עיין במכילתא דרשב"י.

גם מה שכבודו כתב שהבית יוסף ביררה דעה סימן קנ"ח לא שכח את הרמב"ם שהרי ציין שכן משמע מהרמב"ם, תמוה שהרי שם הזכיר רק את הלכות רוצח והאחרונים השיגו עליו ועל הש"ך שלא הביאו מהלכות עבודה זרה ואיזה רמז מצא כבודו שהבית יוסף זכר את הלכות עבודה זרה. ומה שפרש לשון אסור שבהלכות עבודה זרה שהכוונה שאין ראוי להרוג גוי אבל אינו אסור אינו ניתן להאמר וכד ניים ושכיב כתב דבר זה.

לאחרונה כבודו פרסם דעתו ברבים ולכן לע"ד ראוי שיחזור בו ברבים לבל יהיה לפוקה ולמכשול לב, כי בעו"ה רבים מוציאים דברי תורה לדברי הבאי וכאשר אומרים להם שאסור להרוג גוי כל שאינו נלחם בנו טועים שאין הדברים אמת ושלא אמרו להם כן אלא מפחד השלטונות, ברם התורה חסה גם על נפש הגוי.

\* (הני"ה) מוסכות על מה שכתבתי להלן במאמר ד' ובסימן מ"ד.

וצלה"ה כתב כמה פעמים שמה שבן נח נדון בעד אחד ודיין אחר וכו' היינו רשות ולא חובה ושוב מצאתי מעין זה בספר מרומי שדה למסכת סנהדרין דף נ"ז עמוד ב'.

ולפי פרוש כבודו בתוספות בדף ס"ד שצריך בית דין אבל הרואה יכול להיות בעצמו בית דין אם כן היו צריכים לכתוב כל זמן שלא דנוהו, אבל התוספות ומהרי"ח כתבו כל זמן שלא דנוהו בית דין עכ"ל ומשמע דבעינן שם בית דין מעליא ועל כרחק כדעת הרמב"ם והמאירי שצריכים גופים חלוקים עד ודיין.

בדברי במאירי כתבתי בזה בשו"ת בני בנים חלק ב' סימן מ"ה (3), ויש יותר מדי מקומות במאירי העולים לפי שיטתו המיוחדת מכדי שיהיו משום הצנזורה עיין בדבריו בכבא קמא ובמסכת עבודה זרה דף כ"ב עמוד א' במשנה ובדף כ"ו בד"ה הרבה ראינו ובמסכת גיטין דף ס"ב עמוד א' בסוף ד"ה עובדי הגלולים.

כעסו של יעקב על שמעון ולוי הוא כפי שהתבטא בשעת הברכות ולא לפי דבריו בשעת מעשה שאז היה טרוד בהצלת בני ביתו. ורד"ק ורמב"ן ועוד ראשונים פרשו שכעס משום שאנשי שכם לא היו חייבים מיתה, ואני פרשתי שגם אם היו חייבים מיתה מכל מקום בניו עשו שלא כדין כי היו צריכים לדונם תחילה ואתי שפיר גם לדעת הרמב"ם.

דיני רודף תלויים במציאות של סכנה ובמציאות אין לחלק בין יהודי לגוי.

רבן גמליאל גזר על חילול השם בטרם האיסטרטיות פרסמוהו ומסתבר שגזר כן בפניהם כדי שלא יפרסמוהו שזהו שאמרו בירושלמי באותה שעה גזר וכו' עכ"ל, כי אטו יש לחכות עד שכבר נעשה חילול השם ברבים ואז לגזור. ואולי כוונת כבודו היא להמליץ בעד היהודי שהרג מחבל כפות שאין להאשימו כיון שלא היה מקרה כזה מקודם אבל לעתיד גם הוא מודה שאסור לעשות כן דהא קמן שיצא מזה חילול השם, ברם אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם. ובמקום שבודאי לא יתפרסם לרעה כתבתי שמדין מלחמה מותר להרוג מחבל גם אחרי שנתפס ולכן נוהל ויודא הריגה המיוחס לצה"ל הוא כדין אבל אין זה דומה להריגתו אחרי שנכפת. ולענין טוב שבגויים הרוג הארכתי במכתב הנ"ל.

מה הוא זה שכתב שכל מיתה היא כפרה עכ"ל האם לדעתו כל אדם מתכפר לו כיון שכל אדם מת אתמהו. ובמסכת יומא דף פ"ה עמוד א' מיירי במיתה לאחר תשובה, ומה שבחילול השם אינו מתכפר לו עד שמת ולמאי נפקא מינה כיון שבודאי ימות, בארתי בבני בנים חלק ב' סימן כ"ה שמירי שאם חטא שנית בחילול השם קודם שמת אזי העוון הראשון חוזר וניעור כיון שעדיין לא נתכפר. ובנהרג על ידי בית דין בעי ויודי, ובמסכת סנהדרין שם אנחנו פוסקים מספק שקבורה היא משום בזיון ובעיקר יש לחלק בין כפרה פורתא לבין כפרה מלאה על כל עוונותיו שזו בודאי אינה קיימת בכל מיתה וקבורה.

ביהודי שהרג ערכים כמעתר המכפלה כתבתי [להלן סימן מד] שלא הרגו אותו בגלל היותו יהודי כי היו הורגים גם גוי בעלמא אילו טבח בהם, והוא הדין אם כבר היה באובדן הכרה ויותר לא יכול להזיק להם היו הורגים גם גוי במצב כזה אחרי שטבח בהם ורק אז חייבים מיתה עליו כיון שיצא מכלל רודף אבל לא לענין לקרוא לנהרג קדוש. ומה שכתב שהתואר קדוש הוא כפי שקוראים לו אנשים אדרכה רובא דרובא אינם קוראים לו קדוש. מה שיתכן בעיני כבודו שירה רק להגנה עצמית אינו יתכן בעיני כל העולם כי לשם מה נכנס היהודי לשם ועם הרבה מחסניות וכו'. ולבאר שאינו בגדר קדוש אינו לספר בגנותו, ולא שייך לשון הרע במה שנתפרסם בכל העולם ואיני מעבירו יותר כל שכן מבאפי תלתא.

מינים ומסורות אינם מפורסמים יותר מגנבים וגולנים, ואולם כבודו אינו צריך לזה כי כל ענין הריגת מינים ומסורות יותר משאר פרשעים לא מצינו אלא אצל ישראל ולכן פשטות התוספות מיירי לאחר שאנטונינוס נתגייר.

אף על פי שיש להאריך בזה אבל נראה שכיון שרוב הבוחרים הם יהודים והם קבלו על עצמם הן מראש והן אחר כך את תוצאות הבחירות שהשתתפו בהן גויים, אם כן הרוב היהודי קבל עליו את הממשלה אפילו אם לכתחילה היה רוצה בממשלה אחרת. ובודאי אין לאמר שבליסטים נטלו אותה, ואם מצד שבבחירות מצביעים רבים המוחזקים ככופרים סוף סוף בהעדר מלך ונביא השררה חוזרת אל העם ואם לא תאמר

כן לא שבקת חיים לכל בריה ונצטרך להמליך עלינו שלטון נכרים עד ביאת משיח צדקינו והחזרת העם בתשובה, ויש מי שטוען כן ולא נתקבלו דבריו. ולא מצינו בבית שני גם אצל מלכים רשעים וצדוקים שמלכותם לא היתה מלכות בדיעבד\*. לענין שמלך

\* (הגיה) עיין לעיל סימן ל"ג.

ישראל אינו הורג אלא בסיף, זהו בהוצאה להורג אחרי משפט המלוכה אבל בשעת המרידה אינו מסתבר שאסור לחיילים להרגו בחצים בימיהם וברוכים בימינו ויש לזה סמך מן הכתוב כי סקול יסקל או ירה יירה עכ"ל עיין במפרשים. ויהי רצון שהקב"ה יוציא לאור צדקו.

יהודה הריצל הנקין

## סימן מב

### עוד באיסור הנ"ל ובדעת הרמב"ם

מעצמם שגם כשהיינו בארצנו לא היינו ממיתים יהודי שהרג גוי.

כ"ה, י"ג אדרב' תשנ"ה  
לרב הנ"ל

כל זה בלי לראות במשנת ר' אליעזר זולת מה שהובא בתורה שלמה אבל עיינתי בגוף הספר ומוכח שהמלה גר פרושה גר צדק ולא גר תושב, וז"ל בפרק ט' לא סוף דבר [ישראל] שהרג גר אלא אפילו הרג עבד כנעני שהוטבל לשם עבדות הרי זה נהרג וכו' עכ"ל וכן למעלה בד"ה שלוש מדות ברוצח לא סוף דבר שהרג אזרחי אלא אפילו הרג את הגר וכו' עכ"ל וכולו בגר צדק. ממילא מוכרחת ההגהה בתורה שלמה אבל ההורג את (הגר) [הגוי] קודם מתן תורה הרי זה נהרג בבית דין שנא' שופך דם האדם באדם דמו ישפך עכ"ל כי מה שייך גר צדק לפני מתן תורה, והמשך דברי משנת ר' אליעזר משניתנה תורה נא' וכי יזיד איש על רעהו וגו' לא על הגוי, איסי בן יהודה אומר לא שההורג את הגוי פטור אלא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וכו' עכ"ל הוא מדויק ואי אפשר להגיה גר שפרושו גר צדק ואילו גר תושב לא נזכר שם כלל. ולפרש שהמלה גוי במשנת ר' אליעזר פרושו גר תושב שהוא הגוי שבארצנו\* פפי שהציע כבודו הוא פרוש רחוק

אתמול הספקתי לקרוא בחוברת שחיבר כבודו, והדברים שם הם דומים למה שכתב במכתביו. ראיתי בעיתון שהחברת הועתקה בספר זכרון שהופץ באלפי עותקים בצבור הרחב ואם אמת הדבר הוא חמור מאד כי לא שייך למדפיסים להצטדק שהדברים הם לעיון ולהעמקה בלבד כאשר מוסרים אותם לעולם שאינם מסוגלים לא לעיין ולא להעמיק, בפרט שהדברים בחוברת אינם מוסכמים כלל ולע"ד בטעות יסודם.

כבודו ביקש לדחות את דברי משנת ר' אליעזר פרק ט' ובמכתב אחד כתב שידי זרים שלטו בו ובמכתב אחר כתב ששלטה בו הצנזורה, וזאת אחרי שהערתי שהפיסקא ואף כשהיינו בארצנו לא היינו ממיתים אותו אלא דינו בידי שמים עכ"ל היא הוספה מאוחרת ואינה מן המכילתא שהרי ניכר שמקורה בכבל. כרם הוספה מאוחרת אין פרושה ידי זרים אלא ידים נאמנות שערכו את הספר בימי הגאונים או אולי בסוף ימי התלמוד, והראשונים הביאו ממשנת רבי אליעזר עיין בספר המצות מצות עשה ה' והוא שם בפרק י"ב וכן רש"י על התנ"ך הביאו בכמה מקומות ולא פקפק בו איש מעולם. אי אפשר לטעון צנזורה בלי ראיה, וכאן הראיה היא להפך שהרי אם מפחד הצנזורה אזי היה להם להשמיט את מדרש המכילתא על רעהו ולא על הגוי עכ"ל וכל שכן לא להוסיף

\* (הגיה) בפרשת בהר על הכתוב ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר פרש"י משפחת גר זה עובד כוכבים, כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לע"א עצמה להיות לה שמש ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים עכ"ל והוא ממסכת קדושין דף כ' עמוד א'. ובפסוק שלאחריו גאולה תהיה לו פרש"י